

Landelijke Jeugdmonitor

Rapportage 2e kwartaal 2008

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar
1995/'96–2005/'06	= boekjaar enz., 1995/'96 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenkomt met de som van de getallen.

Colofon

De Landelijke Jeugdmonitor wordt samengesteld in opdracht van het Programmaministerie voor Jeugd en Gezin.

De gegevens zijn afkomstig van:

- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
- Centrum voor Werk en Inkomen (CWI)
- Dienst Justitiële Jeugdinrichtingen (DJI)
- Gemeentelijke Basisadministratie (GBA)
- Intomart GfK
- Korps Landelijke Politiediensten (KLPD)
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Ministerie van Justitie
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Programmaministerie voor Jeugd en Gezin
- Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu (RIVM)
- STIVORO
- TNO
- Trimbos-instituut
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

De uitvoering van de Landelijke Jeugdmonitor is in handen van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Omslag-ontwerp:
TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen:
Infoservice Jeugd, telefoon (088) 570 75 75
(maandag–vrijdag, 09.00–17.00 uur) of via het contactformulier op
<http://www.landelijkejeugdmonitor.nl>

Copyright:
Centraal Bureau voor de Statistiek.

ISSN: 1876-181X

Kinderen in het speciaal basisonderwijs en op speciale scholen

Voor veel jongeren is hun schoolloopbaan vanzelfsprekend. Toch geldt dit niet voor iedereen. In 2007/08¹⁾ hadden 110 duizend jongeren in Nederland meer zorg en ondersteuning nodig dan het reguliere onderwijs kon bieden. Het aantal jongeren dat naar het speciaal basisonderwijs ging, nam de afgelopen jaren af. De leerlingenaantallen op de speciale scholen²⁾ zijn daarentegen zowel bij het basisonderwijs als bij het voortgezet onderwijs toegenomen. Dit geldt vooral voor het aantal zeer moeilijk opvoedbare jongeren in het cluster 4-onderwijs. Op de speciale scholen zitten meer jongens dan meisjes.

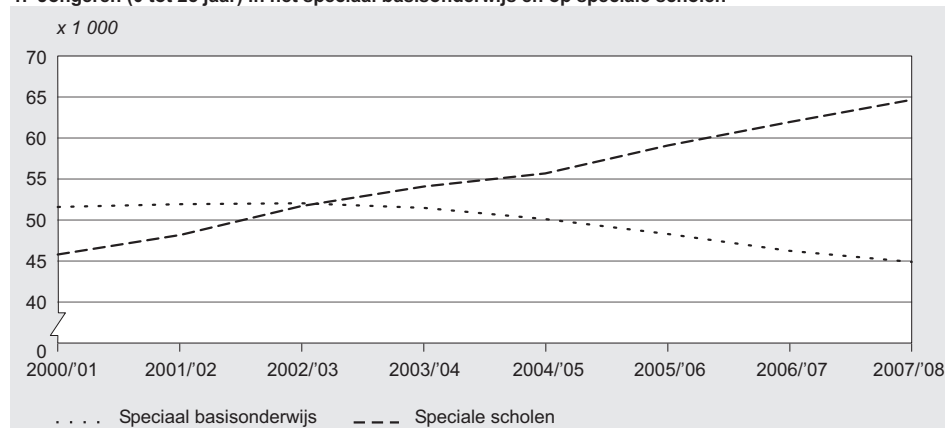
Als extra zorg nodig is op school

In Nederland volgt meer dan driekwart van de jongeren onder de 25 jaar een opleiding. De meeste kinderen in Nederland beginnen hun schoolloopbaan als ze op vierjarige leeftijd naar het reguliere basisonderwijs gaan. Na gemiddeld acht jaar basisonderwijs vervolgen ze hun schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs, gevolgd door eventueel een opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs of het hoger onderwijs. De schoolloopbaan is echter niet voor alle jongeren even vanzelfsprekend. Zo zijn er jongeren die in het reguliere onderwijs problemen ondervinden en meer zorg en begeleiding nodig hebben dan het reguliere onderwijs kan bieden. Het gaat bijvoorbeeld om jongeren die moeite hebben met leren of om jongeren met een lichamelijke of geestelijke beperking. Naast het reguliere onderwijs kent Nederland daarom vanaf 1998 onder andere het speciaal basisonderwijs (sba) en speciale scholen voor zowel basis- als voortgezet onderwijs.

110 duizend jongeren ontvangen speciale zorg in onderwijs

In het schooljaar 2007/08 gingen 110 duizend jongeren naar een van de vormen van het speciaal onderwijs. Dat is ruim 2 procent ten opzichte van alle jongeren onder de 25 jaar.

1. Jongeren (0 tot 25 jaar) in het speciaal basisonderwijs en op speciale scholen

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

¹⁾ In de Landelijke Jeugdmonitor zijn gegevens tot en met 2006/07 beschikbaar. De gegevens over 2007/08 zullen op korte termijn opgenomen worden.

²⁾ Voor speciale scholen wordt ook wel een andere terminologie gebruikt, onder andere door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In plaats van 'speciale scholen voor basisonderwijs' wordt gesproken van 'speciaal onderwijs (so)', in plaats van 'speciale scholen voor voortgezet onderwijs' wordt gesproken van 'voortgezet speciaal onderwijs (vso)'.

Van deze groep jongeren gingen er ruim 45 duizend naar het speciaal basisonderwijs en zaten er bijna 65 duizend op een speciale school. Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs is met 13 procent afgenomen ten opzichte van 2000/01. Het aantal leerlingen op speciale scholen nam juist sterk toe, en lag in 2007/08 ruim 40 procent hoger dan in 2000/01.

Verdere afname speciaal basisonderwijs verwacht

Dat het aantal leerlingen het speciaal basisonderwijs is afgenomen, strookt met de beleid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Met de invoering van het Weer-Samen-Naar-School-beleid (1991) wordt namelijk getracht zoveel mogelijk passende zorg en passend onderwijs te bieden op de reguliere basisschool. Dit gebeurt onder andere doordat reguliere basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs samenwerken. Leraren uit het speciaal basisonderwijs helpen bijvoorbeeld kinderen in het reguliere basisonderwijs.

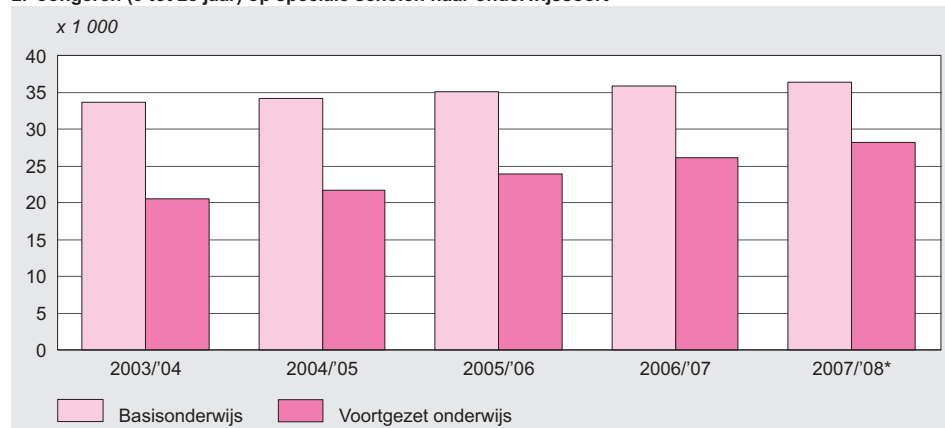
In figuur 1 is te zien dat het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs de afgelopen jaren met 13 procent is afgenomen. Volgens de referentieraming 2007 van het Ministerie van OCW zal dit aantal leerlingen de komende vijf jaren nog eens met 12 procent afnemen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007a).

Hoewel het zorgaanbod in het reguliere basisonderwijs groter wordt, blijft voor een aantal leerlingen het speciaal basisonderwijs geschikter. De groepen in het speciaal basisonderwijs zijn kleiner dan in het reguliere basisonderwijs. Daarnaast hebben de leraren meer kennis over leer- en gedragsproblemen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007b).

Toename aantal leerlingen op speciale scholen

In tegenstelling tot het speciaal basisonderwijs nam het aantal leerlingen op speciale scholen de afgelopen jaren juist toe. De speciale scholen zijn bedoeld voor jongeren met een specifieke handicap of stoornis. Voor sommige van deze jongeren is er sinds 2003 ook de mogelijkheid naar een school voor regulier basis- of voortgezet onderwijs te gaan. Dit gaat gepaard met een leerlinggebonden financiering om speciale voorzieningen in het onderwijs mogelijk te maken, het zogenaamde rugzakje. Bij de invoering van het rugzakje werd verwacht dat het aantal leerlingen met een indicatie voor een speciale school gelijk zou blijven en dat een deel daarvan naar het reguliere onderwijs zou gaan (Dijksma, 2007). Dit blijkt niet het geval te zijn. Het aantal leerlingen met een rugzakje

2. Jongeren (0 tot 25 jaar) op speciale scholen naar onderwijssoort

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

nam inderdaad toe, maar het aantal leerlingen op speciale scholen steeg ook en dan vooral in het voortgezet onderwijs. Sinds 2003/'04 is het aantal leerlingen op speciale scholen voor voortgezet onderwijs met 38 procent toegenomen. Op de speciale scholen voor basisonderwijs is dat 9 procent.

Veel zeer moeilijk lerende kinderen op speciale school voor basisonderwijs

Bijna de helft van de kinderen op een speciale school voor basisonderwijs zat daar omdat zij een lichamelijke of verstandelijke beperking hebben. Daarbij zijn kinderen die zeer moeilijk kunnen leren in de meerderheid. Zij gaan naar een cluster 3-school. Daarnaast ging ongeveer een derde van de kinderen naar een cluster 4-school. Hierin vormen kinderen met psychische problemen de grootste groep. Ook gaan veel kinderen naar dit cluster omdat ze zeer moeilijk opvoedbaar zijn. Een minderheid in dit cluster vormen kinderen die op een aan een pedologische instituut verbonden school zitten. Pedologische instituten zijn instituten die onderzoek doen naar en behandelingen verzorgen voor psychisch gestoorde kinderen.

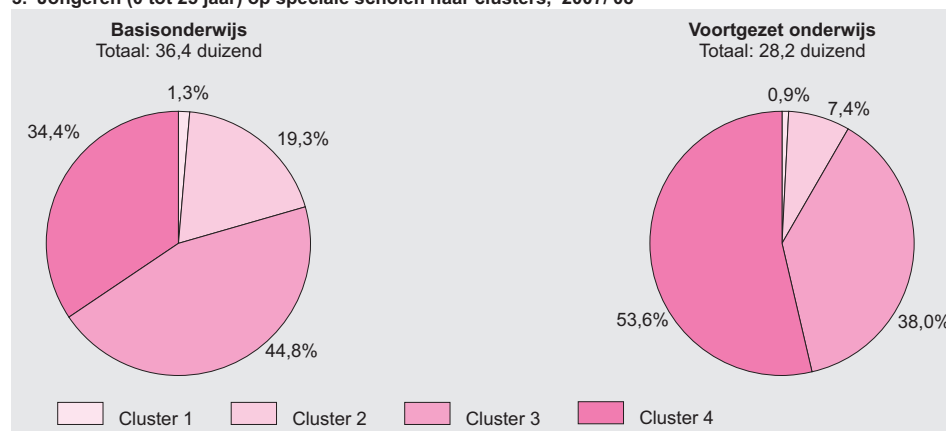
Een op de vijf leerlingen in het basisonderwijs op speciale scholen kwam vanwege gehoor- of spraakmoeilijkheden in een school voor cluster 2-onderwijs terecht. Dit waren hoofdzakelijk kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden. Cluster 1-scholen, die bedoeld zijn voor blinde of slechtziende kinderen, vormen de kleinste groep.

Vooraf zeer moeilijk opvoedbare kinderen op speciale scholen voor voortgezet onderwijs

Op de speciale scholen voor voortgezet onderwijs was met 54 procent cluster 4 het grootst. Op deze scholen zaten hoofdzakelijk zeer moeilijk opvoedbare jongeren. Deze groep zeer moeilijk opvoedbare jongeren vormde zelfs bijna de helft van de totale groep jongeren die naar een speciale school voor voortgezet onderwijs ging.

Ook ging een grote groep jongeren naar het cluster 3-onderwijs (38 procent). Dit waren, net als bij het basisonderwijs, vooral zeer moeilijk lerende kinderen. Het aantal leerlingen dat op speciale scholen naar een cluster 2-school gaat, is in het voortgezet onderwijs veel kleiner dan in het basisonderwijs. Ging in het basisonderwijs bijna 20 procent naar het cluster 2-onderwijs, in het voortgezet onderwijs was dat 7 procent.

3. Jongeren (0 tot 25 jaar) op speciale scholen naar clusters, 2007/'08*

Bron: CBS, Onderwijsstatistieken.

Aantal leerlingen in cluster 4 sterk toegenomen

Vanaf 2003 zijn de speciale scholen onderverdeeld in clusters. Sindsdien nam op deze scholen zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs vooral het aantal kinderen in het cluster 4-onderwijs toe. In het basisonderwijs stegen de clusters 2 en 3 licht, terwijl het onderwijs aan blinde en slechtziende kinderen in cluster 1 qua leerlingaantal zo goed als gelijk gebleven is. In het voortgezet onderwijs nam ook in de clusters 2 en 3 het aantal leerlingen toe, maar minder sterk dan in cluster 4.

Dat het cluster 4-onderwijs voor onder andere zeer moeilijk opvoedbare kinderen sterk groeit, heeft te maken met een aantal factoren. De belangrijkste factoren zijn volgens de Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (LCTI) 'het drempelverlagend effect van de leerlinggebonden financiering, de toename van de diagnostische kennis omtrent gedragsproblemen en maatschappelijke verschuivingen' (De Graaf & Van Rijswijk, 2006, blz. 47). Deze factoren staan niet los van elkaar, maar hebben een wisselwerking. Maatschappelijke verschuivingen, zoals veranderende opvoedingspatronen en de wijziging van de rol van het gezin, kunnen leiden tot een toename van ongewenst gedrag. Doordat de diagnostische kennis toeneemt, kunnen gedragsproblemen sneller en vaker onderkend worden. Dit leidt er toe dat ook vaker wordt verwezen naar een geschikte onderwijsomgeving, zoals het cluster 4-onderwijs. Door de invoering van de leerlinggebonden financiering kunnen ouders ook vaker een beroep doen op de zorg in het cluster 4-onderwijs.

De groei van het cluster 4-onderwijs brengt de nodige problemen met zich mee. Zo stelt de LCTI dat het aantal geïndiceerde leerlingen de capaciteit van de speciale scholen en die van de beschikbare ambulante begeleiders vanuit cluster 4 overtreft. Daarbij leiden de kosten van de groei van het cluster 4-onderwijs tot financieringsproblemen bij de overheid (De Graaf & Van Rijswijk, 2006).

Twee keer zoveel jongens als meisjes

Zowel in het speciaal basisonderwijs als op de speciale scholen zitten twee keer zo veel jongens als meisjes. In cluster 4 van de speciale scholen is zelfs rond de 80 procent van de groep een jongen. Deze oververtegenwoordiging van jongens in het speciaal onderwijs zou kunnen liggen in het feit dat jongens vaker dan meisjes psychische aandoeningen hebben. Zo krijgen jongens bijvoorbeeld vaker de diagnose ADHD, wat staat voor Attention Deficit Hyperactivity Disorder, oftewel aandachtstekort-/hyperactiviteitsstoornis, dan meisjes. Veel van deze jongeren hebben gedragsproblemen en/of leerproblemen. Ook krijgen jongens vaker dan meisjes de diagnose dyslexie (CBS, 2003).

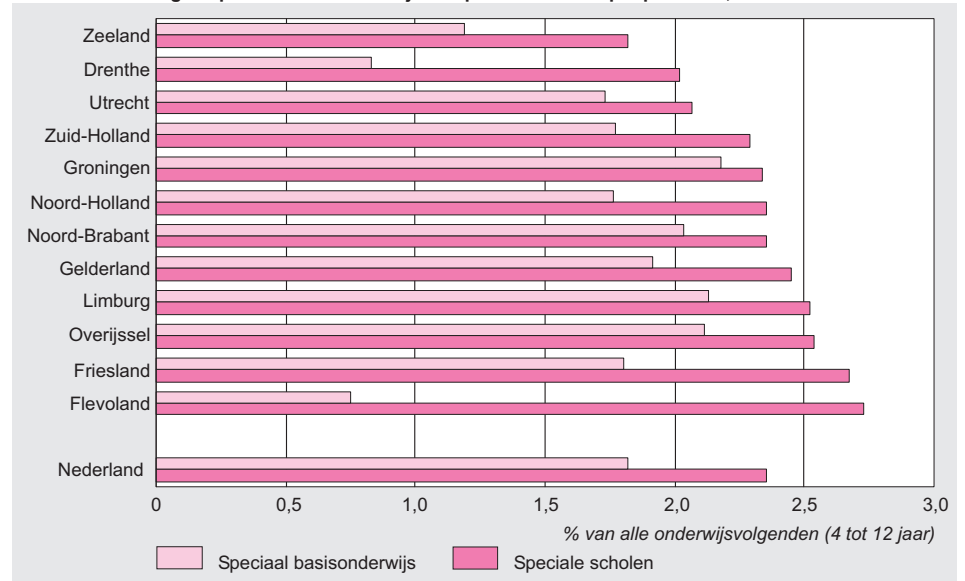
Regionale verschillen klein

Tussen de provincies³⁾ bestaan maar kleine verschillen. In 2006/07 ging in heel Nederland 2,4 procent van alle leerlingen van 4 tot 12 jaar naar het speciaal basisonderwijs. In vijf provincies ligt dit percentage net iets hoger. Van de provincies waarin minder dan gemiddeld jongeren naar het speciaal basisonderwijs gaan, kent Zeeland het laagste percentage. Daarnaast gaat 1,8 procent van de onderwijsvolgende 4- tot 12-jarigen naar een speciale school. Drenthe en Flevoland hebben het laagste aandeel jongeren in de speciale scholen.

³⁾ Het gaat hier om schoolprovincies en niet om woonprovincies. De informatie over woonprovincies is nog niet beschikbaar.

De regionale verschillen komen vooral doordat de meeste vormen van speciaal onderwijs dun gezaaid zijn, vooral buiten stedelijke gebieden. Hierdoor vindt er soms vrij veel grensverkeer plaats tussen provincies. Ook kan er dan gekozen worden voor een basisschool met rugzakfinanciering in plaats van voor een speciale school.

4. Aandeel leerlingen speciaal basisonderwijs en speciale scholen per provincie, 2006/07

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

Lijst van gebruikte begrippen

Primair onderwijs

Het primair onderwijs omvat het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

De rugzak

De rugzak is een leerlinggebonden financiering. De rugzak zorgt voor extra ondersteuning van kinderen met een handicap binnen het reguliere onderwijs.

Speciaal basisonderwijs (sba)

Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die moeilijk leren of gedrags- en opvoedingsproblemen hebben. Eerder gingen deze jongeren naar een school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom) of een school voor moeilijk lerende kinderen (mlk). In 1998 zijn de lom- en mlk-scholen opgegaan in het speciaal basisonderwijs. Na het verlaten van dit type onderwijs moeten leerlingen eenzelfde basis-kennis hebben als de leerlingen die op een reguliere basisschool hebben gezeten. Ze hebben daar alleen wel iets langer de tijd voor, namelijk tot hun 14e.

Speciale scholen

Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieken.

Vanaf 1 augustus 2003 zijn de kinderen op de speciale scholen onderverdeeld in vier clusters:

- Cluster 1 omvat scholen voor visueel gehandicapte kinderen, of meervoudig gehandicapte kinderen met deze handicap
- Cluster 2 omvat scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps.
- Cluster 3 omvat scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen en langdurig zieke kinderen met een lichamelijke handicap, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps.
- Cluster 4 omvat scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig zieke kinderen anders dan met een lichamelijke handicap en onderwijs aan kinderen in scholen verbonden aan pedagogische instituten.

Bij deze speciale scholen (tot voor kort ook wel expertisecentra genoemd) wordt de opleiding aan kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden alleen aangeboden op het 'niveau' van het basisonderwijs. De andere opleidingen worden ook aangeboden als voortgezet onderwijs.

Literatuur

Centraal Bureau voor de Statistiek (2008). Jaarboek onderwijs in cijfers 2008. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2003). Jeugd, cijfers en feiten. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dijksma, S.A.M. (2007). Uitwerking passend onderwijs. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (elektronische versie).

Greef, E.E.M. de & Rijswijk, C.M. van (2006). De groei van de deelname aan cluster 4: opvattingen over oorzaken en groeibeperkende maatregelen. Den Haag: LCTI.

Kapel, R. & Wit, A. de (2005). Meer leerlingen volgen onderwijs in expertisecentra. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek (elektronische versie).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007a). Referentieraming 2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (interne publicatie).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007b). Primair onderwijs 2007–2008. Gids voor ouders en verzorgers. Den Haag: DeltaHage (elektronische versie).

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). Kerncijfers 2003–2007. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Geraadpleegde internetsites

<http://www.ocw.nl>

<http://statline.cbs.nl>

<http://www.lcti.nl>

